

Олексій Сергійович ВОЙТ

аспірант, Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського
ORCID ID: 0000-0002-7215-7889

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ВИРОБНИЦТВА ОРГАНІЧНОЇ ХАРЧОВОЇ ПРОДУКЦІЇ

Войт О. С. Концептуальні основи виробництва органічної харчової продукції. *Український журнал прикладної економіки*. 2021. Том 6. № 3. С. 109 – 115.

Анотація

Вступ. В сучасних умовах господарювання жваво розвивається екосистемна теорія еволюції. Це дозволяє формувати уявлення про створену екологічну систему на засадах ресурсозбереження та відновлення. Окрім цього із погіршенням та зменшенням тривалості життя населення, різким збільшенням рівнем захворюваності, суспільство в пошуках відповідної «панацеї», що дозволяє вплинути на негативні чинники. Більшість науковців дотримуються думки, що національна безпека держави залежить від харчової, саме тому виробництво та споживання екологічно чистої продукції забезпечить належний рівень захищеності життєво важливих інтересів суспільства.

Метою статті є дослідження концептуальних основ виробництва органічної харчової продукції.

Результати. Досліджено, що еколого-спрямоване виробництво розглядалося через призму органо-біологічного, біодинамічного способу, біологічного (екологічного), інтегрованого агровиробництва та органічного. Доведено, що для виробництва органічної продукції використовується екологічно чисте сировина, відповідно до затверджених вимог. Розкрито основні теоретичні підходи до сутності поняття «органічне сільськогосподарське виробництво» та «органічна харчова продукція». Наведено основні відмінності у визначенні понять.

Висновки. Обґрунтовано удосконалення сутності поняття «виробництво органічної харчової продукції», під яким трактується виготовлення продукції із екологічно чистої сировини, що не містить генетично модифіковані організми, хімічно синтезовані добрива та має відповідні сертифікати, маркування. Доведено, що пріоритетними напрямами наукових досліджень є органічне землеробство, рослинництво, садівництво, ягідництво, горіхівництво та виноградарство, тваринництво, аквакультура, переробка органічної продукції, дослідження ринків органічних продуктів і прогнозування. Кожний окремий напрям супроводжується різними етапами проведень досліджень та мають свої інструменти, механізми їх проведення.

Ключові слова: концептуальні основи, органічна сільськогосподарська продукція, органічна харчова продукція, пріоритети дослідження.

Alexey VOIT

postgraduate, V.A. Sukhomlynskyi Mykolaiv national University

CONCEPTUAL BASES OF ORGANIC FOOD PRODUCTION

Voit A. Conceptual bases of organic food production. *Ukrainian Journal of Applied Economics*. 2021. Volume 6. № 3, pp. 109 – 115.

Abstract

Introduction. In modern economic conditions, the ecosystem theory of evolution is developing rapidly. This allows you to form an idea of the created ecological system because of resource conservation and restoration. In addition, with the deterioration and reduction of life expectancy, a sharp increase in morbidity, society is looking for a suitable "panacea" that can influence the negative factors. Most scholars are of the opinion that the national security of the state depends on food, which is why the production and consumption of environmentally friendly products will provide an adequate level of protection of vital interests of society.

The aim of the article is to study the conceptual foundations of organic food production.

Results. It is investigated that ecologically directed production was considered through the prism of organo-biological, biodynamic method, biological (ecological), integrated agricultural production and organic. It is proved that environmentally friendly raw materials are used to produce organic products, in accordance with the approved requirements. The main theoretical approaches to the essence of the concept of "organic agricultural production" and "organic food products" are revealed. The main differences in certain concepts are given.

Conclusions. *The improvement of the essence of the concept of "organic food production" is substantiated, which means the production of products from environmentally friendly raw materials that do not contain genetically modified organisms, chemically synthesized fertilizers and has the appropriate certificates, labeling. It is proved that the priority areas of research are organic farming, crop production, horticulture, berry growing, nut growing and viticulture, animal husbandry, aquaculture, organic processing, organic market research and forecasting. Each individual area is accompanied by different stages of research and have their own tools, mechanisms for their implementation.*

Key words: *conceptual bases, organic agricultural products, organic food products, research priorities.*

JEL classification: O10; Q20; R10

Вступ

В сучасних умовах господарювання жваво розвивається екосистемна теорія еволюції. Це дозволяє формувати уявлення про створену екологічну систему на засадах ресурсозбереження та відновлення. Окрім цього із погіршенням та зменшенням тривалості життя населення, різким збільшенням рівнем захворюваності, суспільство в пошуках відповідної «панацеї», що дозволяє вплинути на негативні чинники. Більшість науковців дотримуються думки, що національна безпека держави залежить від харчової, саме тому виробництво та споживання екологічно чистої продукції забезпечить належний рівень захищеності життєво важливих інтересів суспільства.

Питання виробництва органічної харчової продукції в Україні попередньо досліджували відомі учені, зокрема: І. Іртищеву, І. Крамаренку, Р. Сивак, М. Стегней, Т. Стройко, А. Подаю, Н.Хвищун, Н. Тройською, та ін. Однак, в умовах глобальних трансформацій постає питання щодо дослідження концептуальних основ виробництва органічної харчової продукції для пошуку напрямів удосконалення.

Мета та завдання статті

Метою статті є дослідження концептуальних основ виробництва органічної харчової продукції.

Виклад основного матеріалу

Пилипенко К. А. наголошує, що «У сучасних умовах господарювання виникає необхідність у забезпеченні виробництва екологічно безпечної продукції, яка б відповідала міжнародним вимогам, підтверджувалася відповідними сертифікатами. Оскільки виробництво органічної продукції є складовою частиною сталого розвитку аграрного, його розвиток передбачає поєднання захисту довкілля, економічного зростання і соціального розвитку держави, що гарантуватиме населенню високу якість продукції як важливої складової продовольчої безпеки» [1]. Погоджуємося, з думкою автора, що Україна наділена всіма ресурсами для виробництва органічної продукції, однак необхідно удосконалити сферу її обігу та маркування відповідно до міжнародних вимог для підвищення рівня конкурентоспроможності.

Окрім цього науковий потенціал нашої країни дозволяє застосовувати ще більш заощадливі та ресурсозберігаючі технології виробництва, що позитивно будуть впливати на екосистему.

Кириленко І.Г. та Милованов Є.В. зазначають, що «Незважаючи на кризові явища економічного і військово-політичного характеру, органічний сектор України продовжує зростати, потребуючи постійного вдосконалення через наукові дослідження та розробки. Досить потужна вітчизняна структура академічних установ має високий потенціал для передових екологічних досліджень та розвитку органічного сільського господарства з технологічними можливостями екстраполяції високоякісного виробництва у масштабах країни» [2, с. 39]. Отже, навіть кризи економічного, політичного та соціального характеру негативно не впливають на скорочення виробництва органічної продукції, а навпаки виступають стимулюючими факторами. Необхідно зазначити, що за рахунок постійних наукових досліджень у сфері органічного

ISSN 2415-8453. Український журнал прикладної економіки. 2021 рік. Том 6. № 3.

виробництва наша держава досить сильно конкурує з розвинутими країнами, що дає їй значні переваги на цьому ринку.

Однак поряд із значним потенціалом України для виробництва органічної продукції існують стримуючі фактори, що досить сильно негативно впливають на його розвиток. Серед основних таких факторів є недостатній державний рівень фінансування, недовіра споживачів, підробки товарів, це значно сповільнює розвиток ринку органічного виробництва продукції.

При цьому Білоткач І.А. наголошує, що «Сучасний етап розвитку ринкових відносин в Україні ставить вимоги для підприємств усіх галузей, включаючи і традиційне сільське господарство, звертатися до нових сучасних методів виробництва сільськогосподарської продукції, враховуючі ту користь, яку продукція сільськогосподарського виробництва повинна нести споживачам. Одним із таких напрямів розвитку аграрної сфери є створення й реалізація проектів органічного (природного) агровиробництва» [3]. Фактично вирішальним чинником виробництва органічної продукції є споживач, саме попит на таку продукцію стимулює її створення. Зі зростанням попиту споживачів на екологічно чисту продукцію, розвиток ринку органіки буде збільшуватися. Необхідно зазначити, що органічне виробництво продукції, досліджувалися дослідниками не один рік. Основні підходи до еколого-спрямованого виробництва наведено на рис. 1.

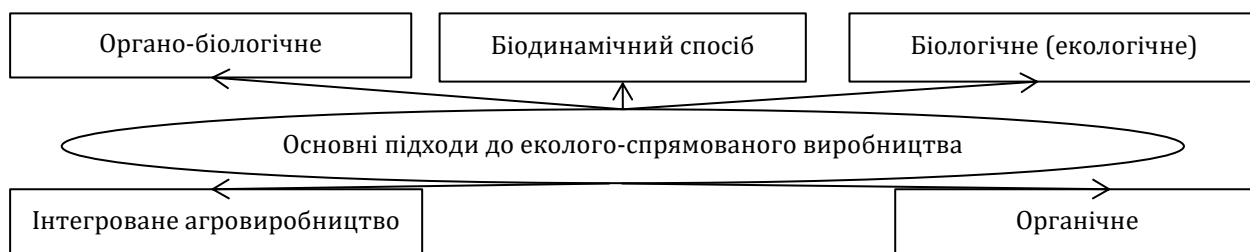

Рис. 1. Основні підходи до еколого-спрямованого виробництва

Джерело: згруповано автором [4]

Еколого-спрямоване виробництво розглядалося через призму органо-біологічного, біодинамічного способу, біологічного (екологічного), інтегрованого агровиробництва та органічного. Для виробництва органічної продукції використовується екологічно чисте сировина, відповідно до затверджених вимог. При виробництві органічних харчових продуктів використовуються сільськогосподарська продукція, саме тому вважаємо за доцільне розглянути різні підходи до визначення сутності поняття «органічне сільськогосподарське виробництво».

Гвоздь О.М. розкриваючи поняття «органічне сільськогосподарське виробництво» обґрунтував, що це «багатофункціональна агроекономічна модель виробництва, за якої не використовують генетично модифіковану продукцію та синтетичні хімічні добрива; вона має на меті забезпечення людства якісною продукцією харчування, бережливе ставлення до навколишнього середовища та передбачає дотримання законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» [5, с. 165]. За думкою автора, органічна сільськогосподарська продукція не містить генетично модифіковані організми та синтетичні добрива, що негативно впливають як на здоров'я людини так і на навколишнє середовище.

Шкуратов О.І., Чудовська В.А., Вдовиченко А.В. зазначають, що «органічне сільське господарство за своєю суттю можна визначити як цілісну систему управління агроекосистемами, що включає оцінку потенційних екологічних і соціальних ризиків та встановлює порядок взаємовідносин економічних суб'єктів у процесі виробництва органічної сільськогосподарської продукції. При цьому концепція органічного сільського господарства полягає в тому, щоб якомога точніше повторити

«виробництво» в природних агроекосистемах, спираючись на екологічні процеси, біорізноманіття та, адаптовано до економічних умов, поєднати в собі традиції, інновації і досягнення науки на благо навколишнього природного середовища та поліпшення якості життя всіх учасників» [6]. На думку авторів органічне виробництво повинно охоплювати цілісну систему управління, що буде враховувати комплекс інструментів для збереження навколишнього середовища та поліпшить якість життя суспільства.

В свою чергу Милованов Є. В. наголошує, що «Органічне сільське господарство – це напрям енерго- та ресурсоощадливого виробництва, орієнтований на забезпечення суспільства якісним та безпечним продовольством, збереження навколишнього середовища та покращення біорізноманіття, розвиток сільських територій та громад для сталого розвитку національної економіки та країни у цілому» [7, с. 20]. Отже, органічне сільськогосподарське виробництво принесе користь не тільки споживачам продукції, збереже навколишнє середовище, а забезпечить сталий економічний розвиток нашої країни. Вважається, що органічне виробництво це ресурс- та енергозберігаючі напрям, окрім користі для суспільства у вигляді якісної продукції, також це дозволяє використовувати альтернативні види енергії.

В свою чергу Николіук О.Д. під органічним виробництвом передбачає «перспективний напрям в аграрному секторі економіки України зважаючи на її потенційні експортні можливості та внутрішні потреби населення у якісній сертифікованій продукції. Фермерські господарства є найбільш перспективними виробниками органічної продукції, хоча поширення органічних технологій уповільнюється психологічною, інформаційною невідповідністю як фермерів, так і споживачів» [8, с. 210]. Необхідно погодитися, що у органічній продукції значний експортний потенціал, якщо ринок України не готовий психологічно та інформаційно, то міжнародний ринок споживачів очікують з нетерпінням на таку продукцію, яка буде більш якісною та смачнішою.

Відповідно до проекту «Розвитку органічного ринку в Україні» «органічне виробництво – це метод, який виключає використання хімічно синтезованих добрив та засобів захисту рослин і тварин, вживання генетично модифікованих організмів тощо. При цьому всі стадії вирощування, транспортування, переробки передбачають максимальний захист довкілля, охорону здоров'я робітників і підлягають обов'язковій інспекції та сертифікації [9]. Отже, органічне виробництво це метод виготовлення продукції без використання хімічно синтезованих добрив, що обов'язково підлягає інспекції, сертифікації та маркуванню. Окрім того, що виробник в процесі виробництва або вирощування органічної продукції не використовує генетично модифіковані організми, хімічно синтезовані добрива, він повинен ще мати відповідні сертифікати.

Відповідно до Закону України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» від 10.07.2018 № 2496-VIII «органічний харчовий продукт – харчовий продукт, отриманий в результаті органічного виробництва» [10].

Отже на нашу думку, виробництво органічної харчової продукції це виготовлення продукції із екологічно чистої сировини, що не містить генетично модифіковані організми, хімічно синтезовані добрива та має відповідні сертифікати, маркування.

Необхідно відмітити, що наукові дослідження в сфері органічного виробництва користуються попитом серед вітчизняних науковців. Головні пріоритетні напрями дослідження у сфері органічної продукції наведено на рис. 2.

Органічне землеробство, рослинництво, садівництво, ягідництво, горіхівництво та виноградарство, тваринництво, аквакультура, переробка органічної продукції, дослідження ринків органічних продуктів і прогнозування є пріоритетними напрямами наукових досліджень. Кожний окремий напрям супроводжується різними етапами проведення досліджень та мають свої інструменти, механізми їх проведення. Однак

визначені дослідження дозволяють сформувати удосконалений комплекс органічного виробництва, що здатний задовольнити потенційного споживача та конкурувати на міжнародному ринку.

Рис. 2. Пріоритетні напрями дослідження у сфері органічної продукції

Джерело: згруповано автором [2, с. 38].

Більшість наукових досліджень у сфері органічного виробництва полягають у вивченні світового досвіду та впровадженні найкращих практик на Україні, зокрема: розведенні нових видів аквакультури, використанні ефективних органічних сівозмін, порівняльної характеристики різних технологій обробітку ґрунту та інших.

Процес органічного виробництва продуктів харчування наведено на рис. 3.

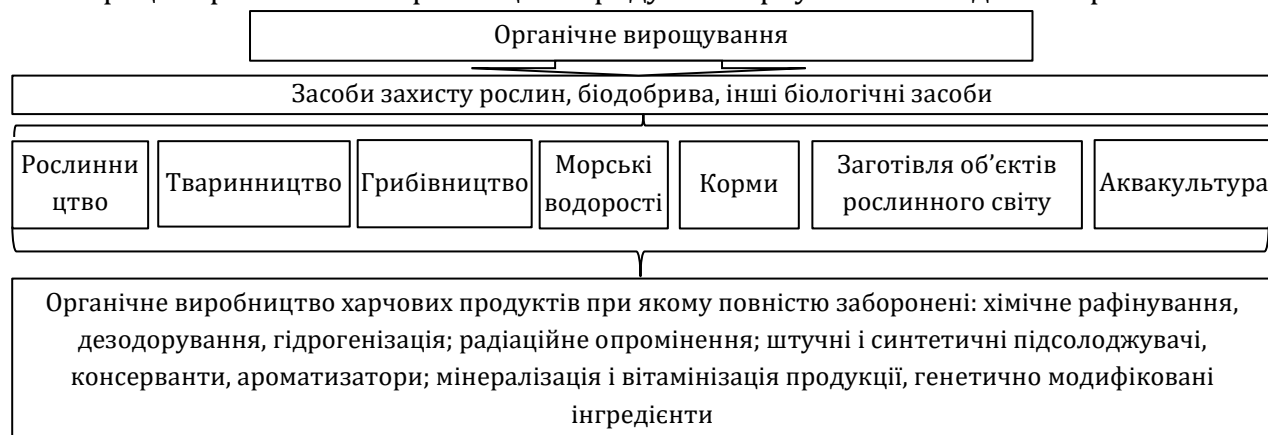

Рис. 3. Процес органічного виробництва продуктів харчування

Джерело: розроблено автором

Згідно запропонованої схеми процесу органічного виробництва продуктів харчування, при вирощуванні сільськогосподарської продукції, морських водоростей, аквакультури необхідно використовувати засоби захисту рослин, біодобрива та інші біологічні засоби. При цьому в процесі виготовлення органічних харчових продуктів повністю забороняється: хімічне рафінування, дезодорування, гідрогенізація; радіаційне опромінення; штучні і синтетичні підсолоджувачі, консерванти, ароматизатори; мінералізація і вітамінізація продукції, генетично модифіковані інгредієнти.

Отже, розкрито концептуальні основи органічного виробництва дозволили узагальнити визначання сутності поняття «виробництво органічної харчової продукції», визначити пріоритетні напрями наукових досліджень.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Досліджено, що еколого-спрямоване виробництво розглядалося через призму орґано-біологічного, біодинамічного способу, біологічного (екологічного), інтегрованого агровиробництва та органічного. Доведено, що для виробництва органічної продукції використовується екологічно чисте сировина, відповідно до затверджених вимог. Розкрито основні теоретичні підходи до сутності поняття «орґанічне сільськогосподарське виробництво» та «орґанічна харчова продукція». Наведено основні відмінності у визначені понять.

Обґрунтовано удосконалення сутності поняття «виробництво органічної харчової продукції», під яким трактується виготовлення продукції із екологічно чистої сировини, що не містить генетично модифіковані організми, хімічно синтезовані добрива та має відповідні сертифікати, маркування. Доведено, що пріоритетними напрями наукових досліджень є органічне землеробство, рослинництво, садівництво, ягідництво, горіхівництво та виноградарство, тваринництво, аквакультура, переробка органічної продукції, дослідження ринків органічних продуктів і прогнозування. Кожний окремих напрям супроводжується різними етапами проведення досліджень та мають свої інструменти, механізми їх проведення.

Список літератури

1. Пилипенко К. А. Органічне виробництво як інструмент зміцнення продовольчої безпеки. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. 2017. № (40). С. 48-52.
2. Кириленко І.Г., Милованов Є.В. Наукове забезпечення розвитку органічного агровиробництва. *Економіка АПК*. 2019. № 3. С. 27-41.
3. Білоткач І. А. Інституціональне забезпечення розвитку інфраструктури ринку органічної сільськогосподарської продукції. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 3. С. 12-20.
4. Формування ринку органічної продукції в Україні: теоретичні та практичні аспекти : монографія / авт.: Т. А. Кунділовська, Н. М. Зеленянська, В. Г. Захарчук [та ін.] ; за заг. ред. т. А. Кунділовської. Одеса : Астро принт, 2019. 128 с.
5. Гвоздь О.М. Державне регулювання розвитку органічного сільськогосподарського виробництва в Україні дисертація на здобуття доктора філософії. 073 Менеджмент, Галузь знань: 07 Управління та адміністрування, Львівський національний університет імені Івана Франка, 2021. 258 с.
6. Шкуратов О.І., Чудовська В.А., Вдовиченко А.В. Органічне сільське господарство: еколого-економічні імперативи розвитку: монографія. К.: ТОВ «ДІА», 2015. 248 с.
7. Милованов Є. В. Сучасні підходи до визначення поняття органічного сільського господарства. *«Наукові горизонти», «Scientific horizons»*. 2018. № 5 (68). С. 12-23.
8. Николук О.Д. Перспективи виробництва органічної продукції фермерськими господарствами. Органічне виробництво і продовольча безпека. Житомир: «Полісся», 2013. 492 с.
9. Проект «Розвитку органічного ринку в Україні». URL: www.ukraine.fibl.org/ua/ua-about-us-u/ua-fibil.html.
10. Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції : Закон України від 10.07.2018 № 2496-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2496-19#Text>
11. Іртищева І.О., Смелянець Т.В., Бурдельна Г.О., Крамаренко І.С. Стан та стратегічні орієнтири інвестиційно-фінансового забезпечення агропродовольчої сфери в умовах глобалізації. *Агросвіт*. 2012. №7. С. 26-30.
12. Іртищева І.О., Крамаренко І.С. Фінансово-кредитне забезпечення агропродовольчої сфери України: сучасний стан та перспективи розвитку. *Агросвіт*. 2013. №3. С. 14-16.
13. Попадинець Н. М., Іртищева І. О., Крамаренко І. С., Данило С. І., Журавель Ю. В. Стратегічні орієнтири державного регулювання розвитку внутрішнього ринку споживчих товарів. *Регіональна економіка*. 2020. №2(96). С. 131-143.
14. Іртищева І.О., Крамаренко І.С. Факторинг як напрям стратегічного розвитку фінансового забезпечення агропродовольчої сфери. *Вісник ХНАУ*. 2011. №8. С. 16-21.

References

1. Pilipenko, K.A. (2017). «Organic production as a tool to strengthen food security». *Visnyk Berdjans'kogo universytetu menedzhmentu i biznesu*. no. (40), pp. 48–52.
2. Kirilenko, I.G., Milovanov, E.V. (2019). «Scientific support for the development of organic agriculture». *Ekonomika APK*, no. 3, pp. 27–41.
3. Belotkach, I.A. (2019). «Institutional support for the development of infrastructure of the market of organic agricultural products». *Investytsii: praktyka ta dosvid*, no. 3, pp. 12–20.
4. Kundilovska, T.A., Zelenyanska, N.M., Zakharchuk, V.G. [etc.] (2019). *Formuvannja rynku organichnoi' produktsii' v Ukraini: teoretychni ta praktychni aspekty*. [Formation of the market of organic products in Ukraine: theoretical and practical aspects]. Astro print. Odessa. Ukraine.
5. Gvozd, O.M. (2021). *Derzhavne reguljuvannja rozvytku organichnogo sil's'kogospodars'kogo vyrobnytva v Ukraini*. [State regulation of the development of organic agricultural production in Ukraine]. Ivan Franko National University of Lviv. Lviv. Ukraine.
6. Shkuratov, O.I., Chudovskaya, V.A., Vdovichenko, A.B. (2015). *Organichne sil's'ke gospodarstvo: ekologo-ekonomichni imperatyvy rozvytku*. [Organic agriculture: ecological and economic imperatives of development]. «DIA». Kiev. Ukraine.
7. Milovanov, E.V. (2018). «Modern approaches to defining the concept of organic agriculture». «Naukovi goryzonty», «Scientific horizons», no. 5 (68), pp. 12-23.
8. Nykoljuk, O.D. (2013). *Perspektyvy vyrobnytva organichnoi' produktsii' fermers'kymy gospodarstvamy*. [Prospects for the production of organic products by farms]. Organic production and food security. Polissya, Zhytomyr. Ukraine.
9. Proekt «Rozvytku organichnogo rynku v Ukraini» [Project "Development of the organic market in Ukraine"]. Available at: www.ukraine.fibl.org/ua/ua-about-us-u/ua-fibil.html.
10. Pro osnovni pryncypy ta vymogy do organichnogo vyrobnytva, obigu ta markuvannja organichnoi' produktsii' [On the basic principles and requirements for organic production, circulation and labeling of organic products: Law of Ukraine]. 10.07.2018 № 2496-VIII. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2496-19#Text>
11. Irtysheva, I.O., Smelyanets, T.V., Bourdelna, G.O., Kramarenko, I.S. (2012). «Status and strategic guidelines of investment and financial support of the agri-food sector in the context of globalization». *Agrosvit*. no. 7, pp. 26-30.
12. Irtysheva, I.O., Kramarenko, I.S. (2013). «Financial and credit support of the agro-food sphere of Ukraine: current state and prospects of development». *Agrosvit*. no. 3, pp. 14-16.
13. Popadynets, N.M., Irtysheva, I.O., Kramarenko, I.S., Danilo, S.I., Zhuravel, Yu. V. (2020). «Strategic guidelines for state regulation of the domestic market of consumer goods». *Regional'na ekonomika*. no. 2 (96), pp. 131-143.
14. Irtysheva I.O., Kramarenko I.S. (2011). «Factoring as a direction of strategic development of financial support of agro-food sphere». *Visnyk HNAU*. no. 8, pp. 16-21.

Стаття надійшла до редакції 10.06.2021 р.